

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІРТУАЛЬНО-НАВЧАЛЬНОГО ІНШОМОВНОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянено питання виховного потенціалу віртуально-навчального іншомовного середовища. Подано характеристику основних компонентів творення віртуальної педагогічної взаємодії у віртуально-навчальному іншомовному середовищі під час вивчення іноземних мов. Охарактеризовано уміння педагога для успішної реалізації концепції творення віртуально-навчального іншомовного середовища та взаємодії з вихованцями у ньому.

Ключові слова: віртуальна педагогічна взаємодія, віртуально-навчальне іншомовне середовище, креативно-віртуальні уміння, професійна підготовка, виховний потенціал.

Павлюк Роман Александрович

Воспитательный потенциал виртуально-обуцающей иноязычной среды

В статье рассмотрены вопросы воспитательного потенциала виртуально-обуцаемой иноязычной среды. Дана характеристика основных компонентов осуществления виртуального педагогического взаимодействия в виртуально-обуцаемой иноязычной среде во время изучения иностранных языков. Охарактеризованы умения педагога для успешной реализации концепции осуществления виртуально-обуцаемой иноязычной среды и взаимодействия с учениками в ней.

Ключевые слова: виртуальное педагогическое взаимодействие, виртуально-обуцаемая иноязычная среда, креативно-виртуальные умения, профессиональная подготовка, воспитательный потенциал.

Roman Pavlyuk

Educational potential of virtual-educational foreign-language-speaking environment

The question of educational potential of virtual-educational foreign-language-speaking environment is looked through in the article. Description of basic components of creation of virtual pedagogical interaction in the virtual-educational foreign-language-speaking environment during the study of foreign languages is given. Teacher's abilities for successful realization of the conception of creation of virtual-educational foreign-language-speaking environment and interaction with pupils in it are described.

Keywords: virtual pedagogical interaction, virtual-educational foreign-language-speaking environment, creative-virtual abilities, professional preparation, educational potential.

Постановка проблеми. У контексті педагогічної освіти світ віртуальності є унікальним, оскільки тут головні атрибути об'єктивної дійсності, реального буття, такі, як рух, простір і час набувають іншого звучання. Мається на увазі створення віртуального навчального середовища, у якому процес будується на основі за діяння усіх психічних здібностей особистостей, і які спрямовані на задоволення спільної потреби – отримання знань.

Творення віртуально-навчального іншомовного середовища та взаємодії педагога і вихованця у ньому відбувається на основі використання сучасних мистецьких та інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів іноземних мов. Така проблема набуває подвійного значення: по-перше, творчий стиль діяльності викладачів практичних мовних дисциплін значно стимулює розумову активність студентів, розвиває у майбутніх учителів якості творчої особистості, поглиблює мотивацію їхньої мовленнєвої діяльності іноземними мовами; по-друге, вчителю, який сам пройшов шлях творчого навчання набагато простіше сприйняти та зрозуміти творчий стиль діяльності, успішно реалізувати його в педагогічній практиці.

Вітчизняними та зарубіжними педагогами обґрунтовано, що за умови створення пізнавально-активної діяльності учнів, яка формується шляхом накладання особистісних полів педагога і вихованців, створюється сприятлива, невимушена атмосфера для засвоєння будь-якої навчальної інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему віртуальної педагогічної взаємодії розглядають багато вітчизняних та зарубіжних вчених з різних точок зору: педагогічна взаємодія, заснована на положеннях гуманістичної та когнітивної психології (Р. Селман, О. Стауфорд, М. Фландерс, М. Хазен); емоційно-комунікативну сторону педагогічної взаємодії аналізують у своїх працях М. Белкіна, Л. Жарова, В. Котов, М. Рібакова, М. Сєдова, Р. Шакуров; як соціально-психологічний процес розглядають М. Вейт, Б. Огаянц, О. Субботський.

Незважаючи на широке коло існуючих досліджень, що розвивають різні аспекти педагогічної взаємодії (педагогіка взаємодії (А. Белкін, І. Зимова, Є. Коротаєва, А. Кравченко, М. Щевандрін), педагогіка підтримки (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін), мистецька педагогіка (О. Рудницька), організація навчального співробітництва в колективних, кооперативних, групових формах роботи (А. Донцов, Х. Лийметс, А. Петровський, В. Фляків, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон), творчо-раціонально-психологічний напрямок (П. Блонський, Г. Гордон, А. Калашников, Г. Костюк, А. Луначарський, А. Пінкевич, С. Рубінштейн), на цей момент, можна говорити, що ідея педагогічної взаємодії учасників

навчального процесу в системі вищої освіти ще не отримала осмислення її актуального стану та не набула втілення у будь-якій самостійній моделі.

Формулювання мети статті. Виховний потенціал віртуально-навчального іншомовного середовища вченими розуміється як особливий різновид буття. У ньому людина сприймає своєрідний світ подій та явищ, які, з одного боку, начебто мають характеристики, властиві реально існуючим, матеріальним предметам, а з іншого – ці характеристики позбавлені того онтологічного навантаження, яке властиве реальним об'єктам. Ці відносини є ілюзорними, оскільки позбавлені дуже важливої частини свої атрибутових ознак, але одна атрибутова ознака у них є – результат. Під таким результатом ми розуміємо знання, уміння та навички, якими оволодівають учні за умов організації навчально-виховного процесу таким чином – створення віртуального педагогічного середовища. Дослідження педагогічних умов формування знань, умінь та навичок, необхідних педагогові для застосування виховного потенціалу віртуально-навчального іншомовного середовища і слугує метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. У віртуальній взаємодії змінюються найважливіші поняття людської життєдіяльності. До них належать, насамперед, поняття ідеалу, мети, честі, справедливості тощо. Засобами зовнішнього вираження віртуально-навчального іншомовного середовища (іншомовне у нашому випадку розуміється як процес навчання іноземних мов) є за діяння великої кількості психічних процесів індивідів: уяви, фантазії, сприймання, відображення, уваги і т.д.

Упродовж навчально-виховного процесу з вивчення іноземних мов постійно доводиться стикатись з образами та явищами, які в чомусь ідентичні образам і поняттям віртуальної взаємодії. Образи, породжувані в свідомості в процесі слухання казок, перегляду кінофільмів та телепередач з численними технічними ефектами і трюками, прослуховування музичних фантазій тощо. Ці образи, як правило, або статичні, або не передбачають активної участі в тих, хто з ними ознайомлюється.

Для обґрунтування ефективності та доцільності формування умінь майбутніх учителів іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії звернемося до теорії відомого британського вченого-соціолога, директора Центру культурологічних досліджень при Лондонському університеті Скота Леша. Учений зазначає, що “життя людей перетворюється в гру”. Характерною особливістю цих ігор є існування недиференційованої реальності, тобто відсутність чітких границь між об'єктом і образом, які були притаманні для попередніх епох. У цій ігровій реальності зливаються об'єктивні й уявні грані життя суспільства [3, с.169].

С. Леш наголошує, що раніше гра протистояла праці, а зараз вона поглинає практично всю реальність. У зв'язку з цим виникає ілюзія незалежності людини від багатьох обставин, які раніше обмежували її

свободу. Водночас образи і смисли, які створені людьми, стають змістом нової реальності, котра також є не менш об'єктивною у порівнянні з колишньою життєвою практикою і суттєвим чином впливає на життя людини, адже “нові форми культури і поширення інформації стають не тільки відображенням реальності, скільки її продовженням” [3, с.180].

Природна віртуальна реальність, на відміну від комп'ютерної, має більш широкий спектр для застосування під час вивчення іноземних мов, оскільки, учні за умови таким чином організованого середовища самостійно беруть активну участь у побудові навчально-виховного процесу, стимулюючи його до таких перетворень, за умови використання яких здобуття знань стане довільним, приємним і ненав'язливим. Комп'ютерна віртуальність також спрощує процес отримання знань, роблячи його більш доступним, але вона не вимагає широкого застосування психічних потенцій індивіда, які сприяють формуванню не тільки особистості-інтелектуала, але і психічно мобільної, адаптованої до зовнішніх умов особистості.

У контексті нашого науково-педагогічного дослідження – характеристики виховного потенціалу навчально-віртуального іншомовного середовища – основою слугує концепція навчально-педагогічної реальності, яка розроблена вітчизняним науковцем, доктором педагогічних наук, професором Марією Петрівною Лещенко. Науковець стверджує, що така концепція ґрунтується на таких засадах:

- у кожному конкретному випадку, зайшовши до класу, вчитель стає творцем доброго, прекрасного або бездушного, безрадісного світу;
- незалежно від того, який предмет викладається, педагог свідомо або на рівні підсвідомого подає не “голу” інформацію учням, а пропущену через почуттєво-емоційну сферу;
- ця почуттєво-емоційна сфера породжує інформаційний образ, який, у свою чергу, є джерелом пізнавально-активного поля, що діє на учня через слово, міміку, жести вчителя, засоби навчання, котрі він використовує;
- пізнавально-активне поле можна виявити через почуття, емоції, які переживають усі учасники педагогічного процесу;
- посилення дії пізнавально-активного поля вчителя на поля учнів, засвоєння ними інформаційного образу відбувається за умови розширення каналів сприймання і обробки навчальної інформації;
- осягнення образу через зорове сприймання і на слух, через рух (пантомімічне відображення), через синтез мовленнєво-рухової експресії, драматично-ігрової діяльності, через експериментування з різними матеріалами забезпечує стійке запам'ятовування інформації учнями;
- позитивний потенціал поля різко зростає, якщо учні цей інформаційний образ засвоюють через власне мовлення, власні дії, тим самим вони

також створюють поля позитивного потенціалу, а сумарний енергетичний ефект підвищується;

- залученню учнів до творення пізнавально-активного поля позитивного потенціалу сприяє творча діяльність школярів;
- оптимальними є педагогічні технології, які забезпечують учнівську творчість. Серед них особливе місце займають виховання художнім словом, різними видами мистецтва (драматичне, музичне, хореографічне, образотворче) [1, с.3-4].

Саме вищеперераховані положення концепції М. Лещенко обрані нами для обґрунтування концепції формування умінь майбутніх учителів іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії.

Теорія творення віртуальної педагогічної взаємодії не може бути визначена і конкретизована без характеристики ілюзорного середовища. Під таким середовищем розуміється так званий світ фентезі (від англійського слова *fantasy* – фантазія, гра уяви), за допомогою аудіо-, відео засобів, рекламних роликів, комп'ютерних та комунікаційних мереж, захоплюючих пригодницьких і фантастичних романів, коміксів, газетних публікацій без особливих труднощів бере в солодкий полон все більшу кількість людей, перебування яких в ілюзорній реальності не тільки не обтяжує, а й сприймається як бажаний варіант буття, з якого всім не хочеться вертатись до суворих реалій [1, с.8].

М. Лещенко зазначає, що світ фентезі можна сприймати з огляду на дві альтернативні позиції – негативна і конструктивна. Негативна пов'язана з тим, що люди, які перестають цікавитись реальним життям, не сприймають його і бояться як чогось незрозумілого і чужого, прагнуть поринути у фантастичну реальність, яка є зрозумілою і ясною, передбачуваною і прогнозованою, а тому уявляється світом формальної свободи.

Конструктивна позиція передбачає використання властивостей світу фентезі у позитивному для розвитку особистості аспекті. Якщо поставити за мету створення середовища, яке б відповідало бажанням людини і сприяло б її самореалізації і розвитку, то вона має характеризуватись властивостями фентезі і водночас створювати умови для творчих дій, критичного осмислення власної діяльності й обставин життя під кутом гармонізації з потребами особистості й суспільства [1, с.9].

Світ фентезі як структурний елемент віртуальної педагогічної реальності потрібно конкретизувати у відповідності до характеристики технології творення віртуальної педагогічної взаємодії на уроках іноземних мов на початковому етапі їх вивчення.

Особливий статус у цьому аспекті віддається мистецьким дисциплінам у гармонійному поєднанні їх з іншими дисциплінами. Саме використання мистецьких педагогічних технологій (музики, пісень, елементів хореографії, драматичного мистецтва, образотворчого мистецтва,

літературного тощо) уможлиблює творення такої казкової, фантастичної атмосфери віртуальної педагогічної реальності, виступає засобом залуження навчальної інформації до внутрішнього світу дитини. Мистецтву притаманна особливість підвищувати енергетичний потенціал віртуального-педагогічного середовища, яким характеризується модифікована у класі реальність. Ця мистецька функція набуває важливого значення при навчанні загальноосвітніх предметів та іноземних мов зокрема [1, с.24].

Теоретичний фундамент використання мистецьких технологій як засобу творення віртуально-навчального іншомовного середовища на уроках іноземних мов на початковому етапі їх вивчення включає такі положення:

- мистецтво – результат людської творчості, тому воно незамінне при розвитку креативних здібностей;
- мистецтво виступає для дитини засобом пізнання самої себе та навколишнього середовища, формує навички контролю за власним фізичним, розумовим та емоційним розвитком;
- мистецтво залучає школярів до художньої діяльності, поліпшує їх комунікативні вміння розмовляти, писати, малювати, співати і т.д.;
- як засіб залучення дітей і учителів до творчої діяльності мистецтво є джерелом естетичної насолоди і розумового розвитку, сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання і викладання;
- процес проникнення мистецтва в систему загальної освіти сприяє виявленню талановитих дітей, чиї здібності могли бути і не помічені при традиційному навчанні;
- мистецтво є засобом психотерапевтичного впливу на особистість.

Загалом віртуальне педагогічне середовище, створюване за допомогою процесу творення віртуальної педагогічної взаємодії, дозволяє організувати навчання, в якому поєднуються такі складові як раціональне і духовне – навчальна інформація розвиває інтелект, а духовний компонент дозволяє пропустити цю інформацію через почуттєво-емоційну сферу, яка підсилює ефективність її засвоєння та виступає засобом творення віртуальної педагогічної взаємодії.

Серед засобів творення віртуальної педагогічної взаємодії на уроках іноземних мов на початковому етапі їх вивчення особливе місце займають виховання художнім словом, через різні види мистецтва (драматичне, музичне, хореографічне, образотворче). В основі педагогічного мистецтва лежить створення віртуального педагогічного середовища з фантастичними елементами. Його операційні можливості передбачають гру свідомого й підсвідомого, раціонального й ірраціонального, уяви й фантазії, розуму і почуттів, роблять навчання захоплюючим і привабливим.

Отже, віртуальна педагогічна взаємодія виступає як засіб творення сприятливого мікроклімату навчально-виховного процесу з іноземних мов, у якій гармонійно поєднуються загальноосвітні, мистецькі, інформаційно-комунікаційні технології навчання. Таке середовище створюється на кожному уроці. Учитель та учні, взаємодіючи один з одним, довільно створюють таке середовище, оскільки кожне слово, навчальна інформація в цілому породжують в уяві вихователя та вихованця образ, який проходить через емоційно-почуттєву сферу особистості, і тим самим підсилює ефективність виучуваного предмету. Завданням педагога у цьому контексті залишається розвиток емоційно-почуттєвої сфери індивідів, оскільки результат навчально-виховного процесу залежить від створеного середовища: чим сприятливіший мікроклімат, тим ефективніший результат.

У зв'язку з цим, назріває необхідність у формуванні професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії.

На основі аналізу психолого-педагогічної, методичної та філософської літератури ми дійшли висновку, що для успішної реалізації концепції творення віртуальної педагогічної взаємодії майбутній педагог повинен володіти комплексом умінь та навичок, який був нами названий **креативно-віртуальні уміння** творення віртуальної педагогічної взаємодії на уроках іноземних мов. Це поняття комплексне і включає у себе такі складові частини:

- 1. Креативно-комунікативні уміння** (*комунікативний, риторичний компонент*) розуміється нами як комплекс інтелектуальних, емоційних та поведінкових особливостей індивіда, які сприяють нестандартному, нешаблонному рішенню ситуацій, що виникають у спілкуванні, допомагають генерації оригінальних ідей та засобів спілкування, вибору найбільш оптимальних стратегій поведінки, розв'язанню проблем, що виникають під час взаємодії з іншими людьми.
 - *Комунікативний* компонент включає мовну, мовленнєву, дискурсивну, соціокультурну та соціолінгвістичну, стратегічну компетенції;
 - *Риторичний* – здатність експресивно висловлювати свої думки і почуття, переконувати співбесідника за допомогою словесних засобів, впливати на почуттєво-емоційну сферу людей.
- 2. Віртуальні уміння** (*природно-віртуальний, комп'ютерно-віртуальний компонент*) – це комплекс умінь індивіда роботи на комп'ютері та умінь розвитку уяви та фантазії дитини засобами залучення до участі у віртуальному педагогічному процесі:
 - *Природно-віртуальний* – уміння створювати віртуальне природне середовище способом активізації уяви та фантазії, моделювання

реальних ситуацій засобами віртуального педагогічного середовища, здатність захопити увагу дітей віртуальним педагогічним процесом та уміння здійснювати перехід від реального до віртуального без відриву від процесу засвоєння певних умінь та навичок;

- *Комп'ютерно-віртуальний* – наявність навичок користувача комп'ютерної техніки, уміння здійснювати самоосвіту засобами інформаційних технологій, знання особливостей використання телекомунікаційних технологій, уміння створювати власні дидактичні матеріали засобами нових інформаційних технологій;

3. **Педагогічно-креативні уміння** (*креативний, методичний компонент*) – здатність породжувати нові, унікальні ідеї, володіння вміння реалізовувати власний творчий потенціал, розвивати креативність вихованців, здійснення розвитку особистості засобами мистецтва та виховання поваги і любові до творів мистецтва:

- *Креативний* – здатність породжувати нові, унікальні ідеї; уміння реалізовувати власний творчий потенціал; розвивати креативність вихованців; здійснювати перехід від стандартних схем мислення до креативних; здатність до креативної інтеграції дисциплін;
- *Методичний* – здатність до педагогічної творчості, створення умов розвитку індивідуальної обдарованості учнів, стимулювання творчості, здійснення розвитку особистості засобами мистецтва.

Отже, під **креативно-віртуальними** **уміннями майбутніх учителів іноземних мов** ми розуміємо комплекс знань, умінь та навичок, які включають у себе систему мовленнєвих умінь, уміння генерувати оригінальні способи та засоби спілкування, здатність до продукування нових, унікальних ідей на основі реалізації власних творчих можливостей, використання засобів формування гармонійно розвиненої особистості засобами сучасних інформаційно-комунікаційних та мистецьких педагогічних технологій.

Підсумовуючи вищевикладене, мусимо зазначити, що формування креативно-віртуальних умінь майбутніх учителів іноземних мов складний та трудомісткий процес. Завданням педагога у зв'язку з вищезазначеною діяльністю є необхідність активізації всіх своїх креативних здібностей та здатність до захоплення своїх вихованців навчально-виховним процесом з використанням інноваційних та мистецьких педагогічних технологій; сприяння розвитку їхньої мотивації з використання власних креативних та віртуальних здібностей, які здобудуть під час навчання, у особистій майбутній професійній діяльності з формування гармонійно розвиненого підростаючого покоління.

Разом з тим, формування умінь майбутніх учителів іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії передбачає розвиток у них власної педагогічної майстерності, яку доцільно трактувати як вміння

педагога створювати особливий світ, в якому навчаються діти. Саме в цьому проявляються уміння майбутнього вчителя іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії у віртуально-навчальному іншомовному середовищі.

Література:

1. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі : До проблеми педагогічної майстерності : навч.-метод. посіб. – К. : АСМІ, 2003. – Ч.1. – 304 с.
2. Павлюк Р.О. Формування умінь майбутніх учителів іноземних мов до творення віртуальної педагогічної взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Р.О. Павлюк. – Вінниця, 2009. – 20с.
3. Lesh S. Critique of Information. – London : Thousand Oaks (Ca.) : Sage Publications, 2002. – 258 p.